

Lluís DEL MILÀ. *El cortesano*. Estudi introductor i text a cura de Vicent J. Escartí, València, Institució Alfons el Magnànim, 2010, 464 p.

Ja en l'any 2001 el professor Vicent Josep Escartí publicà la transcripció filològica d'*El Cortesano*, acompanyada per una edició facsímil i per un estudi introductor en què aportava importants novetats sobre el seu autor, Lluís del Milà, alhora que també s'hi incloïa una anàlisi d'Antoni Tordera sobre les estratègies dramàtiques i escèniques desenvolupades al llarg de l'obra. Així, amb aquella edició quedaven superades tant les dificultats d'accés a l'original de 1561 com les deficiències presentades per l'única reedició disponible fins aleshores, de 1874. És per això que algú es podria preguntar per la necessitat d'aquesta nova publicació, quan encara no havia passat ni una dècada de l'altra esmentada, que ja havia posat a disposició dels investigadors l'obra en qüestió. La resposta és doble i ben clara: d'una banda, perquè ara s'ha ampliat el públic potencialment posseïdor i lector del text, i, d'una altra banda, perquè s'hi han recollit les idees aportades per diversos treballs realitzats amb posterioritat pel mateix professor Escartí. Però és que, a més, de l'edició de 2001 es va fer un tiratge curtíssim.

Encara, cal assenyalar que no es tracta d'una simple reedició del text transcrit en 2001, sinó d'una acurada regularització a les normes ortogràfiques actuals de les diverses llengües en què està escrit, és a dir, principalment el castellà, però també el català, el portuguès o l'italià. D'aquesta forma, se'n facilita la lectura al gran públic, el que és plenament consonant amb les principals característiques físiques de l'edició: és manejable, atès que ocupa un únic volum de 464 pàgines en contrast amb la de 2001, quan n'eren dos amb un total de 1.170 pàgines, i és assequible, puix el preu de venda és bastant més reduït que llavors, alhora que el tiratge és molt més nombrós. Per tant, aquesta publicació, treta a la llum per la Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València, aconsegueix a la perfecció el primer dels objectius assenyalats: donar a conèixer a un públic més ampli *El Cortesano*, sens dubte, una de les millors obres literàries del Renaixement valencià.

En segon lloc, com hem indicat, l'estudi introductorí redactat per Vicent Josep Escartí sobre Lluís del Milà com a exponent de la València virregnal aplega no només les informacions exhumades fa una dècada, sinó també altres de noves, procedents de diversos treballs especialitzats que ell mateix ha desenvolupat sobre els literats i els cronistes valencians del segle XVI. Així, el primer apartat, “La cort dels ducs de Calàbria i la influència italiana”, resalta el vincle directe i explícit de l'obra amb *Il Cortegiano* de Baldassare Castiglione, publicat en 1528, bo i reproduint una imatge idealitzada de la vida cortesana del ducat d'Urbino. En aquest sentit, l'elevada nissaga de Germana de Foix i Ferran d'Aragó, ducs de Calàbria i primers virreis de València que establiren una cort permanent a la capital del regne —entre 1526 i 1538—, coadjuvà al desplegament d'uns usos elegants i ostentosos. No debades, la primera pertanyia a la família reial francesa i el segon a la napolitana, de manera que les formes de viure fastuoses els eren inherents i així tractaren de recrear-les en la seua cort virregnal, sota una forta influència italiana. Aquesta s'originava no només en la procedència itàlica del duc, sinó també en el mateix exemple literari de Castiglione, que marcava una pauta a seguir per al conjunt de comportaments socials i culturals dels virreis i de la nombrosa cort nobiliària congregada al seu voltant.

Així les coses, segons s'explica en el segon apartat, “Lluís del Milà o el paradigma del cortesà”, el propi autor d'*El Cortesano* era un dels participants d'aquell magnífic estil de vida i, com a tal, tractà de deixar-ne constància, tot fent ús dels personatges reals que hi intervenien, com ell mateix. En relació amb la seua figura, però, eren ben poques les coses concretes que es coneixien fins a les dades arxivístiques aportades per Escartí en l'edició de 2001, que són igualment incloses en aquest nou esbós biogràfic de Milà. Per exemple, que era fill d'un cavaller homònim, entroncat amb els Borja i posseïdor del petit senyoriu de Massalavés, i que possiblement nasqué cap al 1507. Així mateix, també se n'ha deduït la seua formació eclesiàstica i les probables estades a Itàlia i Portugal durant la seua joventut. Finalment, s'ha pogut saber que cap a les darreries de sa vida prengué matrimoni, tingué dos fills i morí en l'estiu de 1559, per la qual cosa la impressió de l'obra en qüestió fou pòstuma, dos anys després de la seua mort.

No obstant això, sembla que la tardana publicació de l'obra, vora un quart de segle després dels fets que literaturitza, no ha estat encara objecte d'una explicació satisfactòria. En aquest sentit, Vicent Josep Escartí remarca en el tercer i darrer apartat de l'estudi introductorí, “L'obra cortesana de Milà: Un projecte programàtic per a la noblesa valenciana”, que els tres escrits coneguts de l'autor formen part d'una “trilogia pedagògica” destinada a educar la noblesa en la ideologia cortesana nascuda al caliu de l'imperi de Carles I. Val a dir, el *Libro de motes de damas y caballeros* (1535), *El Maestro* (1536) i *El Cortesano* (1561) s'ocuparien respectivament de diversos aspectes que havien de marcar la pauta del comportament dels nobles-servidors del príncep: el primer donava les regles per a una sociabilització galant —i en castellà— al voltant del poder regi, el segon instruïa els cortesans en els models aristocràtics de música, cant i dansa, mentre que el tercer ampliava les ensenyances a molts altres afers, com ara els banquets, les ce-

rimònies, les disputes verbals, la caça, els tornejos cavallerescos o els diversos espectacles del poder.

Amb tot, bo i acceptant la coherència d'aquest conjunt de textos de Milà, caldria aprofundir en les causes per les quals precisament el més complet d'ells no fou dut a la impremta fins a molts anys després, ja en època de Felip II, quan la cort dels ducs de Calàbria no era més que un record. En qualsevol cas, potser en relació amb això, cal ressaltar que, com el mateix Escartí assenyala, *El Cortesano* no ofereix únicament un model a seguir, sinó que, a més a més, hi mostra una clara voluntat cronística que retrata, tot i que de manera idealitzada, allò que succeïa a la cort de Germana de Foix i Ferran d'Aragó. I és en aquest vessant on tots els lectors podran trobar un major plaer en la lectura, ja que la intensa activitat cortesana —amb el rerefons invisible de la dura repressió contra els revoltats de les Germanies— esdevé un veritable goig intel·lectual i sensorial. Festes, balls, cançons, jocs lingüístics, episodis esportius, poesies, divertiments, obres de teatre, etc. Tot un conjunt de situacions que dibuixen l'esplendor renaixentista de la cort virregnal valenciana de la dècada de 1530 i que, de ben segur, seran sotmeses a nous escrutinis arran d'aquesta nova edició.

No debades, com hem indicat, aquest era un dels objectius fonamentals de la publicació preparada pel professor Escartí en la seua inescapable tasca de recuperar obres de la literatura valenciana de l'Edat Moderna. Un text tan complex i tan ric com aquest bé que ho mereixia i, sens dubte, tots nosaltres, investigadors i públic en general, li hem d'estar molt agraïts pel seu esforç a l'hora d'apropar-nos a una obra cabdal del Renaixement valencià.

Vicent Baydal Sala
CSIC de Barcelona

Ángel GÓMEZ Moreno. *Breve historia del medievalismo panhispánico (Primera tentativa)*. Medievalia Hispanica. Madrid, Frankfurt am Main, Iberoamericana, Vervuert, 2011. ISBN: 978-84-8489-587-9. 219 pp.

Ángel Gómez Moreno acaba de recibir el International Book Award de *La corónica* al mejor libro del año 2008. El libro a que me refiero son sus *Claves hagiográficas de la literatura española (del 'Cantar de Mio Cid' a Cervantes)*, que ha recibido tal distinción con una mesa en su honor en el congreso de medievalistas de Kalamazoo, Michigan (Mayo, 2011). Como editor de *eHumanista*, me siento en la obligación de destacar su labor en los tres últimos volúmenes, por él prologados. A tanta buena actividad se suma ahora el libro que nos ofrece, muy difícil de reseñar por la materia misma abordada.

En esencia se trata de un repaso por la historia de los estudios medievales de literatura hispánica (centrados de preferencia sobre la literatura española, aunque en realidad el enfoque sea peninsular y panrománico, con incursiones en la lite-